

**УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА,
КОМПОНЕНТ *БЪЛГАРСКИ ЕЗИК*, ЗА V КЛАС
(ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)**

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по български език в V клас на прогимназиалния етап е насочено към овладяване на базисни знания, умения и отношения, които са предпоставка за запознаване на учениците със системата на съвременния български книжовен език и за развиване на техните комуникативни компетентности.

Във връзка с развиване на социокултурните компетентности тази учебна програма представя теми и дейности, насочени към запознаване с елементите на речевата ситуация и усвояване на умения за ориентиране в нея; към осмисляне на разликата между официално и неофициално общуване; към овладяване на знания за най-общите особености на текста; към прилагане на формули на речевия етикет.

По отношение на развиваните езикови компетентности учебната програма предлага теми и дейности, насочени към изучаване на основни езикови единици, което е предпоставка за овладяване на правоговорни, правописни и пунктуационни правила и за формиране на умения за тяхното прилагане. Въвеждат се минало свършено време и минало несвършено време на глагола; минало свършено деятелно причастие; минало несвършено деятелно причастие; предлог и наречие като неизменяеми части на речта; второстепенни части на изречението; представя се думата като единство от речниково и граматично значение. Задълбочават се и се разширяват знанията за местоименията.

В учебната програма като комуникативни компетентности се определят компетентностите на учениците да възприемат и да създават различни текстове.

По отношение на комуникативните компетентности в устното и в писменото общуване в V клас се предвижда усъвършенстване на уменията за уместно използване на формулите на речевия етикет, за представяне и самопредставяне. Развиват се уменията за разбиране на смисъла на текст при слушане и при четене с определена комуникативна цел, за създаване на текст: текст за представяне и текст за самопредставяне, план на текст, отговор на въпрос по житейски проблем.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<p>Разбира зависимостта на езиковите средства от речевата ситуация и ги използва в съответствие с нея.</p> <p>Разпознава особеностите на официалното и на неофициалното общуване.</p> <p>Владее речевия етикет при публично общуване.</p> <p>Задава въпроси и дава отговори по поставена от него или по избрана от друг тема.</p>

ЕЗИКОВИ
КОМПЕТЕНТНОСТИ

Разсъждава, формулира твърдения по житейски въпрос и ги аргументира.
Търси, извлича, подбира и използва информация от различни видове текст и от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи.
Разбира инструкции и работи по зададен модел в училищна и в извънучилищна среда.

Познава видовете текст – описание, повествование, разсъждение.
Разпознава разговорния, художествения и официално-деловия текст.
Владее езикови средства, свързани с фонетични, с морфологични, със синтактични и с лексикални явления, и ги използва уместно в речевата практика.
Служи си с разнообразни синтактични конструкции и използва синонимни варианти според целта на общуване.

КОМУНИКАТИВНИ
КОМПЕТЕНТНОСТИ

Слушане

Умее да изслушва събеседника и да сравнява различни гледни точки при участие в диалог.
Разбира смисъла на познат и на непознат текст при слушане с определена комуникативна задача.

Четене

Разбира смисъла на познат и на непознат текст при четене с определена комуникативна задача.

Изработва план на текст с определена комуникативна задача.

Говорене

Спазва правилата на книжовния изговор.

Поставя логическо ударение, като се съобразява с определена комуникативна цел.

Участва в диалог, умее да оспори мнение, различно от своето, като проявява толерантност и учтивост в общуването.

Създава в устна форма:

- текст за представяне и текст за самопредставяне
- отговор на житейски въпрос.

Писане

Планира, структурира, композира и графично оформя текста, който създава.

Спазва изучените книжовни езикови правила.

Има формирани правописни навици по отношение на често употребявани думи и на думи от терминологичната лексика.

Редактира текст.

Създава в писмена форма:

	<ul style="list-style-type: none"> - текст за представяне и текст за самопредставяне - план на текст - отговор на житейски въпрос, включително и на електронни носители.
--	---

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1. Езикът – средство за общуване	<p>Познава строежа на езика (звукове/букви, думи, изречения, текст).</p> <p>Ориентира се в ситуацията на общуване, определяйки целта, предмета, участниците и условията на общуване включително и при електронно общуване.</p>	речева ситуация – цел, предмет, участници, условия
2. Официално и неофициално общуване	<p>Проявява адекватно речево поведение в публично общуване.</p> <p>Използва уместно формулите на речевия етикет включително и при електронно общуване.</p> <p>Поставя логическо ударение на подходящо място.</p>	официално и неофициално общуване речев етикет логическо ударение
3. Текстът в общуването. Строеж на текста	<p>Осмисля текста като средство за общуване.</p> <p>Умее да извлича информация от текст.</p> <p>Може да определя темата, подтемите (микротемите), ключовите думи и абзаците в текста.</p>	тема на текста подтеми в текста ключови думи в текста абзац
4. Повествованието, описанието и разсъждението в текста	<p>Разпознава повествованието, описанието и разсъждението в текста.</p> <p>Възприема, осмисля и обработва информация от описателен текст, от повествователен текст и от текст разсъждение.</p>	

<p>5. Речниково и граматично значение на думата</p>	<p>Осмисля думата като единство от речниково и граматично значение. Правилно и целесъобразно използва многозначните думи според конкретния контекст. Уместно употребява думи в прякото и в преносното им значение. Умее да работи с тълковен речник, речник на чуждите думи.</p>	<p>граматично значение многозначност на думата контекст</p>
<p>6. Видове думи според речниковото им значение и звуковия им състав</p>	<p>Разпознава омоними. Уместно използва в речта си синоними и антоними. Коментира употребата на синоними, антоними и омоними в текст. Умее да работи със синонимен речник, с речник на антонимите.</p>	<p>омоними</p>
<p>7. Правопис и правоговор на думата в зависимост от нейния морфемен строеж</p>	<p>Определя, правилно изговаря и пише морфемите в думата. Прави морфемен анализ. Умее да работи с правописен и с правоговорен речник.</p>	<p>морфема словообразователни морфemi и формообразователни морфemi морфемен анализ</p>
<p>8. Звукови промени. Подвижно Ъ. Непостоянно Ъ</p>	<p>Правилно пише и изговаря думи с неударени гласни звукове, със струпване на съгласни звукове. Правилно изговаря и пише думи с непостоянно Ъ, с подвижно Ъ. Правилно изговаря и пише често употребявани думи и думи от терминологичната лексика.</p>	<p>подвижно Ъ непостоянно Ъ</p>

<p>9. Изменяеми части на речта. Местоимение</p>	<p>Разпознава изменяемите части на речта. Прави морфологичен анализ на съществително име, на прилагателно име, на числително име, на глагол. Правилно пише и изговаря частите на речта. Разпознава местоименията като заместващи и свързващи думи в изречението и в текста.</p>	<p>изменяеми части на речта морфологичен анализ</p>
<p>10. Лично местоимение. Възвратно лично местоимение</p>	<p>Разпознава личното и възвратно личното местоимение и определя граматичните им признаци. Правилно използва формите на личното и на възвратно личното местоимение.</p>	<p>възвратно лично местоимение</p>
<p>11. Притежателно местоимение. Възвратно притежателно местоимение</p>	<p>Разпознава притежателното местоимение и възвратно притежателното местоимение и определя граматичните им признаци. Използва местоименията като заместващи и свързващи думи; правилно ги изговаря и пише. Правилно употребява в речта си притежателното местоимение и възвратно притежателното местоимение.</p>	<p>притежателно местоимение възвратно притежателно местоимение</p>

<p>12. Време на глагола. Минало свършено време. Минало несвършено време.</p>	<p>Разпознава основната форма и спрежението на глагола. Разпознава и правилно образува формите на минало свършено и на минало несвършено време. Целесъобразно използва и съвместно употребява минало свършено и минало несвършено време при създаване на свой текст. Употребява правилно и уместно глаголните времена (сегашно време, минало свършено време, минало несвършено време и бъдеще време).</p>	<p>основна форма на глагола спрежение на глагола минало свършено време минало несвършено време</p>
<p>13. Нелични глаголни форми (причастия). Употреба на минало свършено и минало несвършено деятелно причастие в текста.</p>	<p>Разпознава неличните глаголни форми в текст. Разпознава и образува минало свършено и минало несвършено деятелно причастие. Спазва особеностите в правописа и в правоговора на минало свършено и минало несвършено деятелно причастие. Употребява правилно и уместно минало свършено и минало несвършено деятелно причастие в текст.</p>	<p>нелични глаголни форми (причастия) минало свършено деятелно причастие минало несвършено деятелно причастие</p>
<p>14. Неизменяеми части на речта. Наречие. Предлог</p>	<p>Разпознава наречието и предлога в изречението. Правилно и уместно употребява наречието и предлога в речевата практика. Прилага правописните и правоговорните правила при употреба на наречие и предлог.</p>	<p>неизменяеми части на речта наречие предлог</p>
<p>15. Главни части в простото изречение</p>	<p>Открива подлога и сказуемото в изречението. Умее да изразява подлога с различни части на речта – съществително име, прилагателно име, числително име, местоимение. Прилага правилото за членуване на подлога в изречението в писмен текст, който създава.</p>	

16. Второстепенни части в простото изречение	Разпознава и осмисля функциите на допълнението, обстоятелственото пояснение и определението като второстепенни части в простото изречение, владее употребата им. Прилага правилото за членуване на второстепенните части в изречението в писмен текст, който създава. Прави синтактичен анализ на просто изречение.	допълнение обстоятелствено пояснение определение синтактичен анализ
--	---	--

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента *БЪЛГАРСКИ ЕЗИК* се предвиждат 17 часа върху следните теми:

Теми	Очаквани резултати	Нови понятия
Диалог. Представяне и самопредставяне	Участва в диалог в официална и в неофициална обстановка, като съобразява своите въпроси и отговори с тези на останалите участници в диалога. Умее да изслушва събеседника си и да оспорва мнение, различно от своето, като проявява толерантност и учтивост в общуването. Поставя логическо ударение, като се съобразява с комуникативната цел. Представя себе си и друг човек (включително и по електронен път) според правилата на речевия етикет.	
Отговор на житейски въпрос	Създава в устна и в писмена форма текст, в който изразява лична позиция по житейски проблем и подбира подходящи аргументи. Умее да композира текст разсъждение в определен обем. Използва езикови средства, подходящи за ситуацията на общуване. Редактира и оформя писмения текст в съответствие с изискванията за писмено общуване (правопис, пунктуация, графично оформяне). При създаване на устен текст спазва правилата на правоговора и поставя логическо ударение, като се съобразява с комуникативната цел.	отговор на въпрос

План на текст	Осмисля плана като средство за ориентиране в съдържанието и в структурата на текста. Умее да прави план на текст. Редактира и оформя план на текст в съответствие с изискванията за писмено общуване (правопис, пунктуация, графично оформяне).	
---------------	---	--

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет **БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА** в V клас е 170 часа – 85 часа за български език (от които 17 часа за развиване на комуникативните компетентности) и 85 часа за литература (от които 17 часа за развиване на комуникативните компетентности).

Седмичният брой часове за изучаване на учебния предмет **БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА** в V клас е 5 часа – 2,5 часа за български език (от които 0,5 час за развиване на комуникативните компетентности) и 2,5 часа за литература (от които 0,5 час за развиване на комуникативните компетентности).

Препоръчително разпределение на часовете:

За нови знания	37%
За упражнения	44%
За преговор	6%
За обобщение	6%
За контролни и за класни работи	7%

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания	60%
Оценки от контролни и от класни работи	20 %
Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по групи и др.)	20%

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Умения за общуване на чужди езици	Сравнява и осмисля речникови значения, синтактични конструкции от българския език и от изучавания чужд език. Използва познанията за езиковите единици и закономерности при усвояване на граматичната система на чуждия език.
Дигитална компетентност	Използва книги от електронни библиотеки и други електронно базирани информационни източници за изпълнение на конкретна изследователска задача. Използва мултимедия за представяне на резултати и продукти от изпълнение на конкретна изследователска задача.
Умения за учене	Работи в библиотека. Планира работата си с помощта на справочни материали. Използва различни видове речници. Чете и предава на съучениците си информация, получена от различни източници, включително и електронни.
Социални и граждански компетентности	Умее да работи в екип при изпълнение на съвместни задачи. Разбира кодексите на поведение, приети в различните общества и среди, как и по какъв начин националната културна идентичност взаимодейства с европейската идентичност. Проявява толерантност и учтивост към събеседника, независимо от неговата социална, етническа и полова принадлежност. Съобразява се с другите участници в комуникативния акт. Проявява уважение към мнението на другите и използва подходящи паралингвистични средства (мимика, жест, поза). Проявява ценностна ориентация при интерпретиране на проблеми от различни текстове.
Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество	Използва познанията си по български език при анализ и коментар на художествени текстове, предвидени за изучаване по литература. Осъзнава ролята на езика в историческото развитие на българската общност и използва богатите му възможности за изразяване на различни чувства, за изказване на мнение и впечатление в разнообразни комуникативни ситуации. Проявява толерантност и уважение към културната различност.